

YUSUF ZİYA'DAN FALİH RIFKI'YA SİTEMKÂRÂNE BİR DOST MEKTUBU

Öz: Bir yazarın yayımlanan yazılarıyla birlikte çeşitli müsveddeleri, çalışma planları ve özel defterleri birçok bilgiyi barındırır. Bunlar arasında özellikle mektuplar gerek muhatabı gerekse içeriğiyle edebiyat tarihi ve araştırmaları için önemlidir. Mektuplaşan kişilerin biyografik bilgileri, sanat ve hayat görüşleri, politik duruşları ve daha pek çok husus bir mektupta yer alabilir. Benzer şekilde mektuplar bir sanatçının başka bir sanatçı veya eser hakkındaki eleştirini içerebilir. Hatta bu belgelerde üçüncü şahıslar hakkında bile çeşitli bilgilere ulaşılabılır. Buna benzer evraklar üzerinde ilmi araştırmalar yapılması edebiyat araştırmacıları için büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu özellikleri taşıyan bir mektup da Yusuf Ziya tarafından Falih Rıfki'ya gönderilir. Mektupta, sürekli kalem kavgası hâlinde olsalar da Atatürkçülük ve Cumhuriyetçilik noktasında benzer fikirde olan iki ismin defalarca karşı karşıya getirilmek istedikleri anlaşılmakta; Yusuf Ziya'nın Falih Rıfki'ya sitemlerini dile getirirken çeşitli özel bilgiler paylaştığı görülmektedir. Mektupta yeri geldikçe samimi bir biçimde hayatının özel anlarını Falih Rıfki'ya açan yazar, aynı şekilde ondan da samimiyet beklemekte ve aralarını bozma amacı taşıyan çeşitli söylentilerin gerçek olmadığını temenni etmektedir. Bu temennilerle ilerleyen mektup hem sanatçılar hakkında özel görüşmeler ve çeşitli yaşam öyküsel bilgileri içermesi hem yakın dönem edebiyat ve siyaset tarihindeki bazı isimlere değinmesi hem de ikili arasındaki çeşitli olaylara açıklık getirmesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Yusuf Ziya, Falih Rıfki, Mektup, Evrak-ı Metrûke.

A Reproachfully Friendly Letter from Yusuf Ziya to Falih Rıfki

Abstract: The published writings of an author, along with various drafts, work plans, and personal notebooks, include a wealth of information. Especially letters are significant in literary history and research, both in terms of the recipients and their content. Biographical information, artistic and philosophical views, political stances, and many other aspects of artists can be found in a letter. Similarly, letters may have their criticism of another artist or work. Even various information about third parties can be found in these documents. Conducting scientific research on documents similar to this provides great convenience for literary researchers. A letter with these characteristics is also sent by Yusuf Ziya to Falih Rıfki. In the letter, despite their ongoing literary disputes, it is evident that two individuals who share similar views on Kemalism and Republicanism were brought face to face repeatedly. While Yusuf Ziya presents his complaints to Falih Rıfki, he also shares various personal information. The author, who sincerely reveals the special moments of his life to Falih Rıfki in the letter when necessary, expects sincerity from him in the same way and hopes that the various rumors that aim to break them apart are not true. The letter, which proceeds with these wishes, is important in that it contains private interviews about the artists and various biographical information, touches on some names in recent literary and political history, and clarifies various events between the couple.

Keywords: Yusuf Ziya, Falih Rıfki, Letter, Abandoned Documents.



TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
54. SAYI / VOLUME
2023-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Öğr. Gör. Dr.
Osman EROĞLU

Kastamonu Üni.
Rektörlük
Türk Dili Böl.

o.eroglu@kastamonu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0024-7906

Gönderim Tarihi

Received
28.10.2023

Kabul Tarihi

Accepted
28.11.2023

Atf

Citation

Eroğlu, Osman. "Yusuf Ziya'dan Falih Rıfki'ya Sitemkârâne Bir Dost Mektubu." *Türk Lük Bilimi Araştırmaları*, no. 54, 2023, ss. 133-146.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

Edebiyat araştırmalarında, bir yazarın yayımladığı eserler kadar henüz gün yüzüne çıkmamış yazı ve notları da kıymetlidir. Bir edibin kaleminden çıkan herhangi bir oto/biyografik bilgi veya sanat ve hayata dair görüşü onun kişiliğinin her açıdan gösterilmesinde önem taşır. Ancak bu bilgi ve belgelere edebiyat tarihleri ile metin incelemelerinde rastlanmayabilir. Belgelerin göz ardı edilmesinden tespit edilememesine kadar pek çok durum bu hususun ortaya çıkmasında etkindir. Ne yazık ki bu durum nitelikli ve bütünlüklü bir edebiyat tarihi ile eleştirisinin ortaya çıkmasındaki engellerden biridir. Özellikle de doğru bir yaşam öyküsü oluşturabilmek için her türlü bilgi ve belgeye başvurmak elzemdir. Bu noktada yazarların “evrâk-ı metrûke”si dikkat çekmektedir. Müsvedde hâlinde kalmış pek çok çalışma, yazı ve defter bu gözle değerlendirildiğinde ortaya ciddi boyutta bir ek kaynak çıkmaktadır. Şüphesiz bu kaynakların başında da “mektup”lar gelmektedir.

Türk edebiyatının yenileşme sürecinde gazetecilikle birlikte kabuk değiştiren eleştiri üslûbu önce nesirde karşılık bulmuştur. Yeni dönemde yazarlar makale ve fıkra gibi türler vasıtasıyla eleştirel fikirlerini okurlara sunmuşlardır. Aynı şekilde yazarlar, eserlerinin başında yer verdikleri “mukaddime”ler ve metin içine ekledikleri notlarla da okurlarına çeşitli edebî düşüncelerini aktarmayı başarmışlardır. Üstelik eser ve ön sözü üzerinden eleştirmenlik Namık Kemal (*Tahrîb-i Harabat*), Recâizade Mahmut Ekrem (*Takdir-i Elhân*) ve Muallim Naci (*Demdeme*) gibi isimlerle başlı başına bir eleştiri yöntemi hâlini almıştır. Benzer şekilde “mektup” türü de eleştiri için bir araca dönüşmüştür. Parlatır (1979) mektup türünün eleştiri vasıtası olması hakkında şunları ifade eder:

Öte yanda, gene bu dönemde denenilen ve yaygınlaşan bir edebî tür de “mektup”tur. Bu türün ilk örneklerine, eski edebiyatımızda, “Münşeât”larda rastlıyoruz. “Münşeât”ların klasik benzerlikleri yanında, söz gelişi Fuzulî’nin *Şikâyet-nâme*’si, *Nişancı Paşa Mektubu* gibi değişik adlarla bilinenleri de vardır. Ancak bütünüyle bunlar, bizim eleştiri türü içinde değerlendirmeye çalıştığımız “mektup”tan ayrı bir niteliğe sahiptir. Burada sözünü etmek istediğimiz edebî tür olarak “mektup” ise Namık Kemal’in öncülüğüyle edebî hayata girmiş, gerçekten de görüş ve düşünce alış-verişinde önemli rol oynamıştır (124).

Eleştiri ve “fikir teati”sini içine alan edebî mektup türünün edebiyat tarihimizdeki yeri önemlidir. “Sanatçı[lar]ın edebî görüş ve düşünüşünü belirtmede, onun gerçek değerini ortaya koymada” (Parlatır 124) vazgeçilmez bir araç olan mektup türü, aynı şekilde sanatçıların “hayatları, devirleri, edebiyat meseleleri ve edebî eserler üzerindeki fikirleri” (Koç 85) hakkında “çok samimî iltifat, itiraz ve itirafları bünyesinde barındır-

ması”yla (Koç 85) birçok yazar için özellikle ikili ilişkilerde temel iletişimden ziyade düşünce aktarma aracı olarak kabul görür. Ö. F. Akün (1972) ise “edebiyat ve fikir adamlarının hususi mektupları; onların hayatlarını, mahremiyetlerini, etrafları ile olan temaslarını başka çeşit yazılarından daha samimi ve daha müşahhas bir şekilde aksettirmeleri bakımından edebiyat tarihinin en kıymetli ve orijinal vesikaları arasında yer alırlar.” (1, Tonga 321’den) diyerek türe akademik anlamda ciddi bir sorumluluk yükler. Karataş (2006) da türün önemi hakkında benzer şu ifadeleri kullanır:

Haberleşmenin ya da iletişim kurmanın ilerisinde bir yazma uğraşının süreği olarak mektubun edebiyata katkısı yadsınamayacak bir önemi haizdir[r]. Bir edebiyat adamının kişilik özelliklerini, sanat anlayışını, edebî hayatının safhalarını, eserlerinin kimi özelliklerini aydınlatacak nice malzemenin ancak mektuplarından -eğer mevcut ise bulunup çıkarılacağı malumdur. Mektup, salt yazanın kendisiyle ilgili bilgileri değil, dönemi ve çağdaşı olan edebiyatçılar hakkındaki görüşlerini de barındırması bakımından önemlidir. Edebiyat adamları hakkındaki kimi bulgular, bazı edebî eserlere ilişkin değerlendirmeler mektuplar kanalıyla bize ulaşabilir (306-307).

Ancak mektupların şahsi belgeler olması, bunların ele geçirilmesini zorlaştırır. Üstelik muhataplarının cevap verip vermediği de bilinmiyorsa mektuplaşmanın karşılıklı olduğu ve devam edip etmediği meselesi de meçhul kalır. Bu noktada Abdülhâk Hâmid’in mektuplarını önemli bir eser hâline getiren Enginün’ün, yaşadığı güçlükler üzerine “Dilerim elinde Hâmid’in mektupları olanlar onları yayımlarlar veya yayımlanması için bize gönderirler. Bu tür yayınların ancak bir birikim sonucu olduğu kesindir.” (Enginün Ön söz, Çoruk 15’ten) ifadesini hatırlamak ve bu anlayışı öteki sanatçılar için bir düstür şeklinde kabul etmek gerekir.¹ Yine de özellikle son dönemde artan dijital kütüphaneler sayesinde bu tarz belgelerin araştırmacıların eline daha kolay geçtiği de yadsınmamalıdır.

Bu minvalde değerlendirilmesi gereken mektuplardan biri de 3 Kasım 1960 tarihinde Yusuf Ziya Ortaç tarafından Falih Rıfkı Atay’a yazılmıştır. Mektup, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı’nın Sayısal Arşivinde yer almakta ve hem Yusuf Ziya hem de Falih Rıfkı koleksiyonları içinde görülmektedir (Ek: Ortaç, mektup 7 yk). *Akbaba* antetli kağıt üzerine eski yazıyla kaleme alınan mektup, Yusuf Ziya’nın çeşitli

¹ Türk edebiyatında mektupları üzerinde en fazla çalışılmış ismin Abdülhak Hâmid Tarhan olduğunu söylemek pek de yanlış sayılmayacaktır. Süleyman Nazif’le başlayıp F. Abdullah Tansel’le devam eden Abdülhak Hâmid’in mektuplarını derleme ve inceleme çalışmaları; İsmail Parlatır, İnci Enginün, Âlim Kahraman, Murat Koç, Ali Şükrü Çoruk ve Seda Özbek gibi araştırmacılar tarafından tespit edilen yeni mektupların eklenmesiyle giderek artan bir külliyat hâlini almaktadır.

duyumlar üzerine Falih Rıfki'ya serzenişlerini içerir. Ancak mektup hem yazarın hayatından bilgiler hem de kişisel ve politik görüşler paylaşmasıyla Yusuf Ziya'nın biyografisine de katkı sağlar. Bu yönüyle de edebiyat tarihçileri ve araştırmacıların ilgi alanına girer. Yusuf Ziya'nın bahsi geçen bu mektubu paylaştığı özel bilgilerin yanı sıra siyasî ve sosyal çevreye dair içeriğiyle de dikkat çekmektedir. Yakın tarihte Türk siyasal ve kültürel hayatında yer edinmiş bazı isimlere dair yazarın kişisel görüşlerini ihtiva eden bu mektup, hassas içeriğinden dolayı dikkatle okunmalıdır. Bu yüzden ilgili bilgiler, çalışmanın ilgili yerlerinde mektuptan doğrudan alıntı yöntemiyle paylaşılacaktır.

Mektupta Geçen Bazı Biyografik Bilgiler

Yusuf Ziya, mektubuna kişisel hayatı ve sağlık durumuna dair bilgiler vererek başlar. Bu tarihte altmış altı yaşında olduğunu, şiddetli göğüs ağrıları ve ateşli bir hastalıktan mustarip olduğunu dile getiren (Ek: Mektup) yazar; Falih Rıfki'yla kırk altı yıl önce “Nuruosmaniye’de İkbâl Kırathanesinde” ve Falih Rıfki'nin *Tanin*'e İstanbul Mektupları yazmaya başladığı dönemlerde tanıştıklarını kaydederek söze girer. Yusuf Ziya, bu girizgâhın devamında “Sizi, o eşsiz yazar Atay'ı sevmediğim, beğenmediğim gün olmadı.” (Ek: Mektup) diyerek Atay'a duyduğu hayranlığını açıkça ifade eder. Falih Rıfki da *Yedigün*'deki bir yazısında Yusuf Ziya ile Nuruosmaniye'deki İkbâl Kırathanesi'nde buluştuklarını ikrar eder (Atay 9). Bu bilgilerden hareketle iki yazarın 1913-1914'ten beri birbirlerini tanıdıkları anlaşılmaktadır.

Yusuf Ziya, Mühendis Süleyman Sâmî Bey ile İzzet Bey'in kızı Hûriye Hanım'ın çocuğudur (Önal 7). Babası “Kırk altı yaşında, bir gece bir kalp kriziyle ile ölüver”ir (Ek: Mektup). Henüz on altı yaşında, babasından kalan “160 kuruş maaşla!..” (Ek: Mektup) geçinmek zorunda kalırlar. Yazar, bu zor günlerinden sonra kendilerini hayatta tutan ve ona şöhretin kapılarını açanın yalnızca kalem'i olduğunu dile getirir:

Sade bir 160 kuruş bütün acılarımızı anlatmağa yeter mi?.. İki dönem mebusluk ve birkaç yıl edebiyat öğretmenliği dışında yalnız kalemlimle yaşadım. Matbaasız, makinesiz, binasız kupkuru bir kalem!..

Yusuf Ziya denince akıllara *Akbaba* dergisi gelir ki onun kaleminden çıkan en güzel ürünlerin bu mecmuada neşredildiğini iddia etmek pek de yanlış sayılmayacaktır. “Bu dergi ile üç aileye bakıyorum: Kendi evime, kızıma, oğluma... 4 çocuğum, 6 torunum² var.” (Ek: Mektup) diyen Yusuf Ziya'nın ifadesine göre yazar, çocukları ve onların ailelerinin de geçimini sağlamaktadır. Kaynaklara bakıldığında yazarın aile üyeleri hakkında

² Yusuf Ziya'ya ait vefat ilanında torunlarının adı “Atilla, Aydın, Gülen Ortaç” ve “İşıl Gündoğdu” şeklinde geçer [“Yusuf Ziya Ortaç” (vefat ilanı), *Milliyet*, s. 2].

farklı bilgiler göze çarpmaktadır. S. Çıkla (2005) yazarın iki kez evlendiğini; ilk evliliğinin 1915-1916 yıllarında teyzesinin kızıyla, ikinci evliliğininse Orhan Seyfi Orhon'un baldızı Güzide Hanım'la olduğunu kaydeder (82-83). Devamında yazarın Asuman (1927), Ergin (1932) ve Gülden (1942) adında üç çocuğu olduğunu belirtir (84). Yusuf Ziya'nın hem *TBMM Albümü* hem de TBMM Dijital Kütüphanesi'nde bulunan "Hâl Terçümesi"nde dört çocuğu olduğu bilgisi mevcuttur (URL-1). Aynı şekilde Taha Toros Arşivi'nde yer alan bir kupürde Yusuf Ziya'nın Semih, Ersin³ Asuman ve Gülden adlarında dört çocuğunun olduğu görülür [URL-2]. Semih adlı çocuğunun Yusuf Ziya'nın ilk evliliğinden olması muhtemeldir.

Yusuf Ziya, 1946-1951 yılları arasında VIII ve IX. Dönem Ordu milletvekilliği yapar [Yıldırım vd. 589]. Mektubunda belirttiği üzere "Memduh Şevket Esendal [onu daha önce] mebus yapmak iste"r (Ek: Mektup) ancak bu niyet gerçekleşmez. Bu çalışmanın son bölümünde yer verildiği üzere Falih Rıfki'nin Celâl Sahir Erozan'ı vekil yapma girişimlerinden dolayı Yusuf Ziya'nın vekil adaylığı değerlendirmeye alınmaz ki Celâl Sahir'in 1935'te vefat ettiği düşünüldüğünde olumsuz sonuçlanan bu girişimin 1935 öncesindeki bir seçim arefesinde yaşanması muhtemeldir.

Yusuf Ziya'nın Politik Duruşu

Kaleminin temsili olarak *Akbaba*'yı gösteren yazara göre bu derginin koleksiyonunda "Bir tek geriliği destekleyen satır ve çizgi yok"tur (Ek: Mektup). Her zaman Atatürk ilke ve inkılaplarını savunan bu dergide Yusuf Ziya; "Atatürk'e suikast hazırlan[duğunda] İttihatçılara ve suikastçılara karşı dur"muş, "Serbest Fırka kurul[duğunda] Halk Partisi safında yer almış"tır (Ek: Mektup). Bu yüzden pek çok kez maddi ve manevi zarara uğramıştır. Yakınlarının "Karına ve çocuklarına acı!" (Ek: Mektup) şeklindeki telkinlerine rağmen çizgisinden şaşmayan Yusuf Ziya, 1946'da mebus olduğu ve "Halk Partisi'ne bağlı kaldığı" (Ek: Mektup) için *Akbaba*'nın kapandığını belirtir (Kayış 43-64).

Yusuf Ziya'nın bu mektubu, 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra kaleme alındığından Demokrat Parti'ye dair pek çok eleştiri içermektedir. Birçok yazar gibi önceleri Demokrat Parti'yi bir alternatif olarak gördüğünü kabul eden Yusuf Ziya'nın ifadesine göre 1952'den sonra yeniden çıkmaya başlayan *Akbaba*, "O yıllarda, DP iktidarına hafif bir sempatik görülür." (Ek: Mektup). Ancak yine kendi ifadesiyle bu ilgi "asla coşkun bir taraflılık değil"dir (Ek: Mektup). Hatta "1957'den sonra, her sayı(...) bir kavga bayrağı" (Ek: Mektup) hâlini alır ve Demokrat Parti iktidarına

³ Ergin Ortaç'ın ismi, vefat ilanının olduğu bölümde yanlışlıkla Ersin şeklinde yazılmıştır.

kuvvetle muhalefet eder. Yazar yaşanan tarihî bazı olayları hatırlatarak bu dönemdeki tavrını şu şekilde örneklendirir:

İnönü'ye, Uşak'ta atılan taş için “*Bu taş, Demokrat Parti'nin mezar taşı olacaktır.*” diye yazan benim kalemimdir (Ek: Mektup)!..

Benzer amaçla Demokrat Parti idarecileri ve Demokrat Partililer için sarf ettiği şu ifadeler de dikkat çekicidir:

Liro'da Adnan Menderes'le baş başa serhoş olanlar kimlerdi? Namık Ağabey'lerinin⁴ kışından ayrılmayanlar kimlerdi? Gazetelerinize İnönü'nün resmini basmayanlar, Üniversite Olayları'ndan⁵ tek satırla bahsetmeyenler kimlerdi? Onlar kahraman... Ben?... Ben alçak (Ek: Mektup)!

Politik tavrını izah etmek için aktardığı bu bilgilerde Cumhuriyetçi yaklaşımıyla İttihat ve Terakki Cemiyeti ile başlayıp Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti'yle devam eden süreçler için muhalif duruşuna dikkat çeken yazar, Falih Rıfkı'ya 27 Mayıs Darbesi'nden önce Demokrat Parti aleyhine kaleme aldığı yazılarından bir seçkiyle hazırladığı *Gün Doğmadan* (1960) başlıklı yeni kitabını yollar. Bu vesileyle her zaman Atatürkçülük ve Cumhuriyet kanadında olduğunu vurgulayan Yusuf Ziya, Falih Rıfkı'yla aynı ülküde olduklarını ifade etmeye çalışır.

Yusuf Ziya ve Falih Rıfkı'nın Karşı Karşıya Gelişleri

Yusuf Ziya, Falih Rıfkı'yla hem akran hem de meslektaşır. Falih Rıfkı gibi İstanbul Darülfünûn Edebiyat Fakültesinde eğitim alan yazar (Karaca 402), çeşitli kurumlarda öğretmenlik ve memurluk yapmasının yanı sıra özellikle *Akbaba* (1922-1977) ile birlikte dergicilik faaliyetlerine ağırlık verir (Özgen 30). Bu faaliyetleri esnasında Falih Rıfkı'yla aynı hedefe farklı istikametler üzerinden yürürler. Bu yüzden çoğu zaman kader birliği yaptıkları, hatta benzer ithamlara maruz kaldıkları görülür. Ancak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kalemlerinden aldıkları güçle hem kendilerini hem de kitleleri ayık tutan ve Nuruosmaniye'deki İttihatçılık günlerinden beri hayatın çeşitli safhalarını beraber yürüyen bu iki usta ismin yer yer birbirlerini de tariz ettikleri görülür. Örneğin Yusuf Ziya'nın da aralarında yer aldığı Celâl Sahir, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, ve Vâlâ Nureddin gibi isimlerin “Ortak Şiir Kitabı” fikri, Falih Rıfkı tarafından alaycı bir dille matbuat alemine kafa tutmak ve satış endişesi yaşayan isimlerin birbirlerinin unvanlarından yararlanmak arzusu şeklinde değerlendirilir. Yusuf Ziya da kaleme aldığı bir yazıda bu duruma sert tepki gösterir (Yusuf Ziya 1). Benzer şekilde *Akbaba*'nın muhtelif sayfalarında Falih Rıfkı

⁴ IX, X ve XI. Dönem Aydın milletvekilliği ve İçişler Bakanlığı yapan Namık Gedik [1911-1960] olmalıdır.

⁵ 28-29 Nisan 1960 Olayları.

Atay'ı merkeze alan pek çok eleştiri yazısı ve karikatüre rastlanır (Eroğlu 556-558). Özellikle Ratip Tahir tarafından çizilen pek çok karikatür, Yusuf Ziya'nın manzum-mensur birçok yazısıyla desteklenir (Gündüz 67-69). Hatta Yusuf Ziya işi parodik ve eleştirel biyografi yazıcılığına kadar götürür (Kılıçkaya 201-221). Bu ve benzeri atışmalardan dolayı iki isim sürekli kalem kavgası hâlinindedir. Ancak her ikisini bir potada eriten fikir; irtica karşıtlığı, Atatürkçülük ve Cumhuriyet'tir. Birbirlerine karşı mesafeli olsalar dahi cumhuriyet karşıtlarına karşı her ikisinin de müsamahasız oluşu, Atatürk ilke ve inkılapları ile rejime bağlılıkları, onları ortak bir noktada buluşturur. Bu ortak noktada durakları çoğu zaman Cumhuriyet Halk Partisi olur (Çııkla 105-127).

Yusuf Ziya'nın belirttiğine göre Falih Rıfki ile daha önce birkaç kez karşı karşıya gelmişler ancak her defasında Falih Rıfki yaşananlara bir cevap verebilmiştir. Ortaç, her defasında kendine söylenenlere değil Falih Rıfki'ye inandığını ifade etmektedir. Bu mektupta ifade edilen çatışmaları kronolojik biçimde değerlendirmek gerekirse her iki isim önce tarihi tam bilinmeyen bir genel seçimde karşı karşıya gelirler. Yusuf Ziya'nın ifadesine göre, zor durumdayken geçimini sağlaması için M. Ş. Esendal tarafından kendisine bir fırsat sunulur ancak bu girişim Falih Rıfki yüzünden olumsuz sonuçlanır:

Rahmetli Memduh Şevket Esendal beni mebus yapmak istemişti. Kendisi Ankara'ya çağırıldı. Talepnâmeyi kendi odasında yazdırdı ve kendi eliyle dosyaya koydu. Sonra, olmayınca: “Ne yapalım Ortaç?” dedi. “Falih Rıfki benden kuvvetli çıktı!”. Siz “yalan” dediniz. “Ben Ayaş'ta bir kişinin mebusluğu için çalıştım. Celal Sahir'in. O kadar...” dediniz. Size inandım (Ek: Mektup).

İki yazarın karşı karşıya geldikleri ikinci durum, pek çok ünlü ismin müdavimi olduğu Beyoğlu'ndaki Cercle d'Orient adlı kulüp bahsiyledir. Yusuf Ziya, çeşitli zamanlarda vakit geçirmek için uğradığı bu kulüpte ortak bir tanıdıklarının kendisine Falih Rıfki tarafından bazı olumsuz sözler söylendiğini ve buna inanmak istemediği için durumu Atay'a sorduğunu yazar:

Bir gün, Serklodyan'da, müşterek bir tanıdığımız: “Falih Rıfki senin için ‘Böyle adamlar bu kulübe almır mı?’ diyor.” dedi. Yine size yazdım. Bana verdiğiniz cevapta “Serklodyan adını, şimdi bu kulübe daha çok yakıştırıyorum!” diye öfkeleniniz ve yalanladınız. Yine içim ferahladı, yine size inandım (Ek: Mektup).

Son olarak her iki yazarın yeniden karşı karşıya gelmesi de yine bir dedikodu üzerine olur. Eski Demokrat Partili Midhat Benker'in⁶ Yusuf

⁶ Maliye Bakanlığı Kavanin Şubesi Tetkik Memuru, Muğla Asliye Mahkemesi Üye Yardımcısı görevlerinde bulunup IX. Dönem İstanbul Milletvekilliği yapmıştır (Yıldırım vd. 567).

Ziya'nın yanına gelerek Falih Rıfki'nin kendisi aleyhinde Moda Kulübü'nde çeşitli söylemlerde bulunduğunu iddia etmesi yazarın bu mektubu yazmasına ve iki ismin karşı karşıya gelmesine neden olur:

Geçen akşam, Serkloryan denilen berbat yerde biraz vakit geçirmek istedim. Ahmet Borovalı (Birinci 60-62)), kalabalık bir masada bezik oynuyorlardı. Masanın bir ucuna iliştim. Bir viski getirttim. Yudum yudum bana rahatlık veriyor, bu.

Bir Midhat Benker vardır, belki tanırırsınız. Hani DP'nin İstanbul mebusu idi de yeni seçimlerde listeye alınmayacağını öğrenince caka ile istifa etmişti, işte o... Herkesin hayreti içinde bana:

- Falih Rıfki ile aran nasıldır, diye sormaz mı?
- Hayretle yüzüne bakınca:
- Geçen akşam Moda Kulübü'ndeydim. Senin için veryansın etti!.. Ama ne veryansın!..

Sustum. Herkes sustu... Ne yapabiliirdim?.. Bu derece terbiyesiz bir adamla konuşulmazdı elbet? Selamı kestim. Ama sabahleyin çok, pek çok üzüldüm (Ek: Mektup).

Yusuf Ziya'nın mektup dili ve Falih Rıfki'dan aldığı cevapları paylaştığı bölümlere bakıldığında aslında iki yazarın karşı karşıya gelmesinden ziyade getirilmek istendiği görülmektedir. Nitekim her iki yazar, usta birer kalem ve siyaset erbabıdır. Bu yüzden geniş kitlelerin beğenilerini kazandıkları gibi nefretlerini de üzerlerine çekerler. Yazı sahasında birbirleriyle kalem kavgaları bilinen bu iki ismin arasının bozulmasını özellikle isteyen kimseler ise onlara çeşitli dedikodu ve iftiralara yetiştirerek münakaşalarını alevlendirmek istemektedirler. Her iki yazarın ifadeleri ise bu münakaşa girişimlerinin gerçekçi olmadığı yönündedir.

Sonuç

Yusuf Ziya Ortaç'ın Falih Rıfki'ya çeşitli sitem ve taleplerini içeren ve bu çalışmaya konu olan mektubu hem sanatçı hakkında kendi kaleminden çeşitli özel bilgileri içermesi hem de onun düşünce dünyasına dair bazı hususları göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Yusuf Ziya, samimi bir üslupla kaleme aldığı mektubunda pek çok kaynakta yer almayan veya kaynaklar arasında ihtilafli biçimde anılan ailesi ve yaşantısına dair bazı bilgiye yer vermektedir. Aynı şekilde sadece iki insanın bilebileceği özel görüşmeler ve yaklaşımlarla yakın döneme dair çeşitli tespit ve görüşlerde bulunmakta, hatta üçüncü kişileri de dâhil ederek bilgi alanını genişletmektedir. Çalışmaya konu olan mektup, diğer pek çok örnekte olacağı üzere, alan çalışmalarına çeşitli yeni bilgiler sunmaktadır.

KAYNAKLAR

- “Yusuf Ziya Ortaç” (vefat ilanı), *Milliyet*, no. 3027, 12 Eylül 1967, ss. 2.
- “Yusuf Ziya Ortaç’ın Falih Rıfka Atay’a gönderdiği mektup, 3 Kasım 1960 tarihli”, İBB Atatürk Kitaplığı, Belge No: Bel_Mtf_048588, 1 evrak (7 yk; 280X230 mm).
- Akiün, Ömer Faruk. *Namık Kemal’in Mektupları*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1972.
- Atay, Falih Rıfka. “Nasıl Memur Oldum.” *Yedigün*, c. 17, no. 432, 1941, ss. 9, 14.
- Birinci, Ali. “Türk Yurdu Kalemleri: Ahmet Âti.” *Türk Yurdu*, no. 351, 2016, ss. 60-62.
- Çıkla, Selçuk. *Cumhuriyet Fikrinin Kökleşmesinde Yusuf Ziya Ortaç’ın Yapıtlarının Yeri ve Önemi*. 2005. Ondokuz Mayıs Ü, Doktora tezi.
- Çoruk, Ali Şükrü. “Abdülhak Hâmid’in Mütareke Döneminde *Peyâm* Gazetesinde Yayınlanan İki Mektubu.” *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, c. 10, no. 8, 2015, ss. 13-22.
- Enginün, İnci. *Abdülhak Hâmid’in Mektupları I-II*. Dergâh Yayınları, 1995.
- Eroğlu, Osman. *Falih Rıfka Atay’ın Fikir ve Sanat Dünyası*. 2023. Ankara Hacı Bayram Ü, Doktora tezi.
- Gündüz, Pelin. *Cumhuriyet Dönemi Mizah Dergilerinden Akbaba’da Edebiyat ve Karikatür İlişkisi*. 2009. İstanbul Ü, Yüksek lisans tezi.
- Karaca, Alâattin. “Yusuf Ziya Ortaç.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 33, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, ss. 402-403.
- Karataş, Turan. “Abdülhak Hâmid’in Mektupları.” *Hece*, no. 114-115-116, 2006, ss. 306-308.
- Kayış, Yasin. “Arşiv Belgeleri Işığında Akbaba Dergisinin İlk Kapanışı.” *Gülden*, no. 34, 2005, ss. 43-64.
- Kılıçkaya, Derya. “Yusuf Ziya Ortaç’ın Falih Rıfka Atay ve Ahmet Haşim Üzerine Yazdığı Tezkire Tehzilleri.” *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, no. 37, 2017, ss. 201-224.
- Koç, Murat. “Mektuplarda Edebiyat Dünyamız I: Abdülhak Hâmid Tarhan’ın Mektupları.” *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, no. 13, 2002, ss. 85-110.
- Önal, Mehmet. *Yusuf Ziyâ Ortaç*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Özgen, Arda. *Akbaba Dergisi ve Akbaba Dergisi’nin Türk Çağdaş Grafik Zanaatındaki Yeri ve Önemi*. 2009. Ankara Ü, Yüksek lisans tezi.
- Parlatır, İsmail. “Nesteren Üzerine Hâmî-Ekrem Yazışması ve Hâmî’in Bir Mektubu.” *Türkoloji Dergisi*, c. 8, no. 1, 1979, ss. 123-166.
- Tonga, Necati. “Recaizade Mahmut Ekrem’in Kitaplaşmamış Mektupları.” *Edebî Eleştiri Dergisi*, c. 7, no. 2, 2023, ss. 318-362.

Yıldırım Sema vd. *TBMM Albümü 1920-2010*, 2. Cilt, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010.

Yusuf Ziya [Ortaç]. “Edebiyat Bahisleri: Şa‘irlerin Kitâbı.” *Türk Dünyası*, no. 80, R. 5 Kânunuevvel 1335 / M. 5 Aralık 1919, ss. 1.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: “Yusuf Ziya Ortaç (Ordu), Hâl Tercümesi, https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/eYayin/GAZETELER/WEB/MAZ-BATALAR/TBMM/d08/HT_1494_1_8.pdf, Erişim Tarihi: 22 Eylül 2023.

URL-2: “Yusuf Ziya Ortaç’ı Kaybettik”, Taha Toros Arşivi, <https://core.ac.uk/download/pdf/45609284.pdf> Erişim Tarihi: 14 Ekim 2023.

URL-3: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ikinci-grup/> Erişim Tarihi: 14 Ekim 2023.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

EK

Yusuf Ziya'nın Mektubunun Yeni Yazıya Aktarımı

03.11.1960

Falih Bey,

Altmış altı yaşındayım. Bu yaş bile bir hastalıktır. Bilsen yaşımдан da ağır bir hastalık ateşindeyim. Her gece, üçe doğru göğsümü kaplayan ölüm sancısı beni uyandırıyor. Mutlaka dişlerimin arasında bir şirinlik ezip dil altında eritiyorum. Yaşamak mı bu? Bu, yarı ölü halde size bu mektubu niçin yazıyorum? Dinlene dinlene yazayım:

Geçen akşam, Serklidoryan [Cercle d'Orient] denilen berbat yerde biraz vakit geçirmek istedim. Ahmet Borovalı, kalabalık bir masada bezik oynuyorlardı. Masanın bir ucuna iliştım. Bir viski getirttim. Yudum yudum bana rahatlık veriyor, bu.

Bir Midhat Benker vardır, belki tanırınız. Hani DP'nin İstanbul mebusu idi de yeni seçimlerde listeye alınmayacağını öğrenince caka ile istifa etmişti, işte o... Herkesin hayreti içinde bana:

- Falih Rıfki ile aran nasıldır, diye sormaz mı?
- Hayretle yüzüne bakınca:
- Geçen akşam Moda Kulübü'nde ydım. Senin için veryansın etti!.. Ama ne veryansın!..

Sustum. Herkes sustu... Ne yapabilirdim?.. Bu derece terbiyesiz bir adamla konuşulmazdı elbet? Selamı kestım. Ama sabahleyin çok, pek çok üzıldüm.

Falih Bey, bilirsiniz, sizinle tanışalı kırk altı yıl oldu. Nuruosmaniye'de İkbâl Kiraathanesinde... *Tanın*'e "İstanbul Mektupları" yazmağa başlamıştınız. Bana okurdunuz. Bir sohbet yazısında galiba "fuhş-i evzâ'a"⁷ terkibi vardı. Bu bile ne kadar hoşumuza gitmişti. Hafızamın uzak bir köşesinde yarım asırdır saklıyorum. Yine *İctihâd* mecmuasına vermek için bana verdiğiniz bir yazınızda siyahı medh ederken "Eğer bir Neron olsaydım, güzelliği siyahın asaleti içinde görmek için bütün gençlere matem tutar dururdum."⁸ diyordunuz. Buna da yirmi yaşın bütün sanat aşkıyla hayran olmuşum. Sizi, o eşsiz yazar Atay'ı sevmediğim, beğenmediğim gün olmadı ki...

⁷ *fuhş-i evzâ'a*: Vaziyetlerin haddinden fazla çirkin olması.

⁸ *İctihat* mecmuasında rastlanılmayan bu yazının yayımlanıp yayımlanmadığı bilinmemektedir.

Daha önce de yazmıştım size: Rahmetli Memduh Şevket Esendal beni mebus yapmak istemişti. Kendisi Ankara'ya çağırdı. Talepnâme'yi kendi odasında yazdırdı ve kendi eliyle dosyaya koydu. Sonra, olmayınca: “Ne yapalım Ortaç?” dedi. “Falih Rıfkı benden kuvvetli çıktı!”. Siz “yalan” dediniz. “Ben Ayaş'ta bir kişinin mebusluğu için çalıştım. Celal Sahir'in. O kadar...” dediniz. Size inandım.

Bir gün, Serkldoryan'da, müşterek bir tanıdığımız: “Falih Rıfkı senin için ‘Böyle adamlar bu kulübe alınır mı?’ diyor.” dedi. Yine size yazdım. Bana verdiğiniz cevapta “Serkldoryan adını, şimdi bu kulübe daha çok yakıştırıyorum!” diye öfkeleniniz ve yalanladınız. Yine içim ferahladı, yine size inandım.

Bu sefer de Midhat Benker!... Falih Bey, yine yalan değil mi? Gönülüm bunun yalan olmasını ne kadar istiyor... (Biraz dinleneyim!).

Şimdi başka bahse geçeyim: Falih Beğciyim. Benim babam Mühendis Sami Beğdi. Kırk altı yaşında bir gece bir kalp kriziyle(?) ile ölüverdi. Ne güzel, ne sağlam yapılı bir erkekti. On altı yaşında annemle kaldım. 160 kuruş maaşla!.. Sade bir 160 kuruş bütün acılarımızı anlatmağa yeter mi?.. İki dönem mebusluk ve birkaç yıl edebiyat öğretmenliği dışında yalnız kalemimle yaşadım. Matbaasız, makinesiz, binasız kupkuru bir kalem!..

Akbaba, yakında 39 yaşına basacak. Koleksiyonlara iftiharla bakıyorum. Bir tek geriliği destekleyen satır ve çizgi yok!.. 1923 yılındaki sayılarda İkinci Grup'a⁹ karşı cephe almışız. Atatürk'e suikast hazırlanmış, İttihatçılara ve suikastçılara karşı durmuşuz. Serbest Fırka kurulmuş, Halk Partisi safında yer almışız. Ah Falih Bey, o yıllarda muhalefete çatmak ne kadar pahalıya mal olmuştu bize!.. Karabekir'in adı *Akbaba*'da Şarklı [Şarkılı] İbret Paşa idi. Sizin *Zeytindağı*'nda kendisinden Seyfi Rauf diye bahsettiğiniz Rauf Bey, her sayımızda didik didik ediliyordu. Halide Edip Hanım'a bile -şimdi utanarak hatırlıyorum- haksızca saldırmıştı.

Bütün bu hizmetlerden sonra 946'da mebus olunca *Akbaba* kapandı. Halk Partisi'ne bağlı kaldığım için kapandı. Muhalefet yapmadığım için kapandı ve ne şaşılacak şeydir, ben mebus olunca, “Halkevleri”ne yapılan bin abone kesilince kapandı! 1952'den beri tekrar çıkıyor. O yıllarda, DP iktidarına hafif bir sempatik görülür. Ama asla coşkun bir taraflılık değil... Sonra, hele 1957'den sonra, her sayımız bir kavga bayrağıdır. Her gün te-

⁹ Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal Paşa ve destekçilerine muhalif milletvekillerinden oluşan gruptur. İkinci Meclis'le birlikte parlamento dışında kalarak etkinliklerini kaybederler (URL-3).

lefonlarım sahipsiz küfürlerle çınılıyordu. Aile ve dostlarım, “Karına, çocuklarına acı.” diyorlardı. İnönü’ye, Uşak’ta atılan taş için “Bu taş, Demokrat Parti’nin mezar taşı olacaktır.” diye yazan benim kalemimdir!..

Falih Beğciğim, insaf et, merhamet et, söyle: Ben bir mizah dergisini 39 yıl yaşattım, kolay mı? Bir başka özelliği var mı bunun? Bu dergi ile üç aileye bakıyorum: Kendi evime, kızıma, oğluma... 4 çocuğum, 6 torunum var!. Elimdeki şu dolma kalemle bu yıl 82.711 lira gelir vergisi ödedim. Görülmüş şey midir bu?

Size yeni kitabımı yolluyorum. *Gün Doğmadan...* Bu kitabı çok, pek çok rica ederim, okuyunuz. Hepsi 27 Mayıs’tan önce *Akbaba*’da çıkan başyazılar. Hepsinin altında tarih var. O günlerde, o yazıları yazmak, bugünlerde okumak kadar kolay değildi. Artık devam edecek gücüm kalmadı. Bugün kemiklerim ağrıyor.

İşte böyle Falih Bey... Altmış altı yaşında, size hayatımdan birkaç yaprak açıyor ve kapıyorum. Şimdilik, kalbinizi yoklayınız. O ne diyorsa kabul! Daima sevgilerim, saygılarımla...

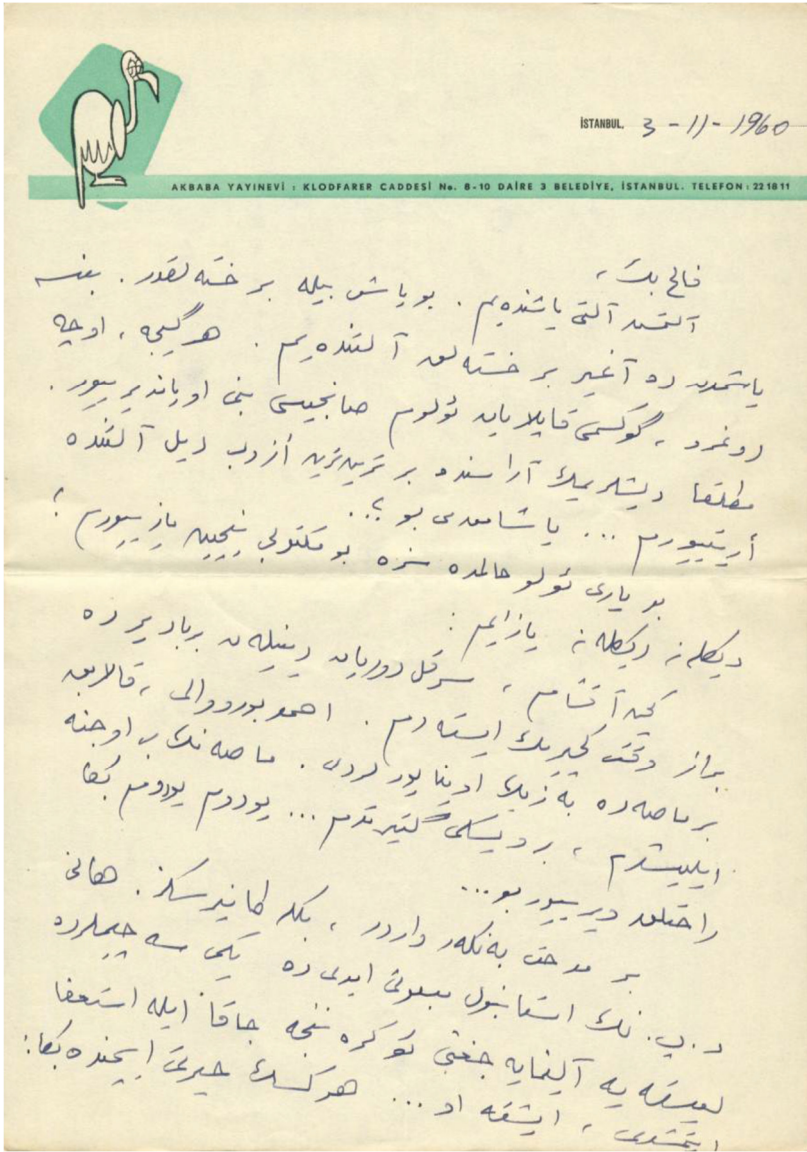
Yusuf Ziya Ortaç.

Not: Siz bizim caddeyi tanırırsınız. Liro’da [Liros?] Adnan Menderes’le baş başa serhoş olanlar kimlerdi? Namık Ağabey’lerinin kışından ayrılmayanlar kimlerdi? Gazetelerinize İnönü’nün resmini basmayanlar, Üniversite Olayları’ndan tek satırla bahsetmeyenler kimlerdi? Onlar kahraman... Ben?.. Ben alçak!

Haşim gibi inliyorum.

Ahh ölebilsen!

Ortaç...



Yusuf Ziya'nın el yazısıyla mektubun ilk sayfası.